

Садовенко Світлана Миколаївна
кандидат педагогічних наук,
доктор філософії (PhD), доцент,
старший науковий співробітник,
заступник директора з науково-технічної роботи
Українського центру культурних досліджень
Міністерства культури України,
професор кафедри теорії, історії культури
і музикознавства Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
e-mail: svetlanasadovenko@ukr.net

ДИТЯЧИЙ МУЗИЧНИЙ ФОЛЬКЛОР У ПРОСТОРІ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ КУЛЬТУР

У статті з позиції взаємодії усної народної творчості дитинства та діалогу різних культур, шляхів виникнення їх жанрів і способів трансляції, а також впливу на поетику дитячого віку констатується, що дитячий музичний фольклор є явищем неоднозначним, цікавим, творчо нецінним і потребує ґрунтовного дослідження. Зроблено висновок, що в сучасних умовах соціокультурної реальності актуалізується концептуалізація дитячого музичного фольклору з точки зору його процесуального та діалогічного осягнення, а також як чинника формування людської всеєдності.

Ключові слова: український дитячий музичний фольклор, діалог культур, усна народна творчість, національні культури.

Садовенко Светлана Николаевна, кандидат педагогических наук, доктор философии (PhD), доцент, старший научный сотрудник, заместитель директора по научно-технической работе Украинского центра культурных исследований Министерства культуры Украины, профессор кафедры теории, истории культуры и музыковедения Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств.

Украинский детский музыкальный фольклор в пространстве взаимодействия национальных культур.

В статье с позиции взаимодействия устного народного творчества детства и диалога различных культур, путей возникновения их жанров и способов трансляции, а также влияния на поэтику детского возраста констатируется, что украинский детский музыкальный фольклор является явлением неоднозначным, интересным, творчески неценным и требует тщательного исследования. Сделан вывод, что в современных условиях социокультурной реальности актуализируется концептуализация детского музыкального фольклора с точки зрения его процессуального и диалогического постижения, а также как фактора формирования человеческого всеединства.

Ключевые слова: украинский детский музыкальный фольклор, диалог культур, устное народное творчество, национальные культуры.

Sadovenko Svitlana, candidate of pedagogical sciences (Ph.D.), docent, senior researcher, Deputy Director of the scientific and technical work of the Ukrainian Centre for cultural research of the Ministry of culture of Ukraine, associate of the National Academy of the commanding personnel of culture and arts.

Ukrainian children's folk music in the interaction of national cultures.

This article from the perspective of interaction of oral folklore childhood and dialogue between different cultures, ways of occurrence of genres and modes of transmission, and the impact on the poetics of childhood states that Ukrainian children's folk music is a mixed phenomenon, interesting, creative invaluable and requires thorough investigation. It is concluded that in today's socio-cultural reality actualized conceptualization of child folk music in terms of its procedural and dialogical comprehension, as well as a factor in the formation of human unity.

Keywords: Ukrainian children's folk music, dialogue of cultures, folklore, national culture.

У розумінні національної специфіки людського буття визначальне місце посідає національна культурна спадщина. Як етнокультурний феномен остання зберігає системно пов'язані між собою доетнічні (архетипні), етнічні й національні ціннісні джерела. Цікавим тут видається виявлення можливостей інтерпретації семантичних і символічних констант, належних як різним світоглядним системам – архаїчній і християнській, християнській і радянській, модерній і постмодерній, – так і культурам різних народів. Виявлення, а головне – розуміння спільних рис світобудови усної народної творчості різних національних культур, на наш погляд, сприятиме формуванню всеєдності, яка можлива лише в просторі діалогу і, за висловом Ю. Сугрובової, "передбачає орієнтацію людини, групи, суспільства у своїх креативних діях на вселюдські цінності Добра, Істини, Справедливості і Краси" [6, 7].

Особливий діалог, оригінальне переформування, характерологічна взаємодія культур через їх інтерпретацію закладена у дитячому, зокрема музичному, фольклорі різноманітних національних культур. Дитячий фольклор (народні примовки-ігри-пестушки, колискові, казки, скоромовки, лічилки, пісеньки, утішки, забавлянки тощо), як суттєва частина загальнонаціональної народної творчості, бере початок з глибини віків, від народних обрядів і вірувань (зауважимо, що безпосередньо термін "дитя-

чий фольклор" з'явився у фольклористиці доволі недавно – у 20-х роках ХХ сторіччя). Певною мірою продовжуючи існувати і в наш час, дитячий фольклор, у різних своїх жанрах відбиває динаміку життя від колиски до юності та загальне людське життя в усьому розмаїтті його форм. І хоча текстів цього специфічного виду усної народної творчості нині зібрано порівняно чимало, не достатньо сформованою залишається теорія дитячого музичного фольклору з точки зору його процесуального та діалогічного осягнення, а також як чинника формування людської всеєдності. Визначальним і доволі складним питанням залишається визначення жанрів, які саме необхідно вважати власне "дитячими". Отже, концептуалізація дитячого музичного фольклору, з точки зору його процесуального й діалогічного осягнення, а також розгляд його як чинника формування людської всеєдності в сучасних умовах соціокультурної реальності є актуальним.

Дитячий фольклор належить до певного статевовікового локосу культурних традицій різних етносів. За С. Лойтер, в його основу, покладена типологічна спадкоємність і повторюваність [2, 36], що є характерним для різноманітних культур, відтак може слугувати своєрідним веденням міжкультурного діалогу з урахуванням ситуації, в якій він реалізується.

Дитячий фольклор, як перший етап оволодіння особистістю своєю культурою і функціонування в системі певних цінностей, має незмірний вплив на формування світогляду дорослої людини. О. Потебня ще у 1882–1883 роках неодноразово наголошував на зв'язку світогляду і фольклору [4, 50]. Недаремно у минулому велику роль у вихованні молодого покоління відігравала народна педагогіка, в якій на одному з перших місць було прищеплення любові до всього прекрасного. З раннього віку у сім'ях заохочували дітей до співу, музики, танців. Виховання і навчання базувалось на пісенному жанрі дитячого фольклору, на якому формувалися естетичні смаки дитини, проходило морально-етичне становлення та розвиток особистості.

Відомо, що Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський відзначали, що виховання дитини має ґрунтуватися на культурно-історичних цінностях нації. Зокрема, Г. Сковорода одним із перших пропонував застосовувати народні традиції у вихованні, надаючи виняткового значення фольклору і пісенним музичним традиціям. В. Сухомлинський сформував концепцію виховання особистості на основі глибокого вивчення культурно-історичних традицій рідного краю. К. Ушинський, високо оцінюючи виховний потенціал народного фольклору, першим обґрунтував важливе положення педагогічної теорії – вимогу народності виховання, ввівши у науковий обіг термін "народна педагогіка". І нині актуальні його слова: "народ без народності – тіло без душі".

Взаємодію фольклору і світогляду декларував в своїх дослідженнях В. Петров, який вважав, що світогляд і фольклор неподільні, а фольклорний образ є продуктом ідеології [3, 47]. Розглядаючи під кутом цієї точки зору, яка нам імпонує, можна стверджувати, що дитячий музичний фольклор має неабиякий вплив на процеси формування і трансформації в дорослому віці світогляду, підпорядкованого певній субкультурі.

Спів і музика супроводжують дитину з перших кроків життя. Через перші добрі й лагідні слова, з посмішкою мами, через забавки, колискові, дитячі пісеньки тощо перволітки починають пізнавати оточуючий світ, знайомляться з родиною, культурою свого народу. Чуттєвий зв'язок між матір'ю і дитиною, що існує від дня народження немовляти, дістає відбиття у зворушливо щирих і безпосередніх утішках, колискових піснях. Розраховані на одного слухача, вони набувають рис найінтимнішого жанру. Саме тому дитячий фольклор з культурної спадщини різних народів, хоч і написаний неоднаковими мовами, є навдивовижу інтернаціональним.

Практично в усіх народів (тут заради справедливості належить зауважити, що у грецькому та німецькому фольклорі немає такого жанру, як "забавки") є твори, присвячені сонечку, дощику; створено вірші й пісні про світ тварин (зайчик, лисичка, кицька, коза, півники, сорока-ворона); написано чимало утішок, колискових пісень, ігор і казок з піснями або музичним вставками, новорічних віршиків і пісень, лічилок, загадок, швидкомовок, чистомовок, забавок тощо.

Типовим прикладом може слугувати відома всім з дитинства гра-забава з пальчиками дитини. В українському фольклорі – це "Сорока-ворона":

Сорока-ворона,
На припічку сиділа,
Діткам кашу варила.
Цьому дам, цьому дам,
Цьому дам і цьому дам;
А цьому не дам,
Бо цей буцман
Дров не носив,
Діжі не місив,
Хати не топив,
Діток гулять не водив...
Шугай-гай на бабину хату
Пирогів їсти!

В російському – "Хлопче-пальчику":

Пальчик-мальчик, где ты был?
С этим братцем в лес ходил.
С этим братцем щи варил.
С этим братцем кашу ел.
С этим братцем песни пел.

У німецькому – "Гра на пальцях", у кримськотатарському – "Тік". Зауважимо, що значно частіше за "Пальчика-мальчика" в російському варіанті використовується та ж сама "Сорока-ворона":

Сорока-ворона,
На шесточке сидела,
Деткам кашку варила:
– Этому дам, этому дам,
Этому дам, этому дам, а этому не дам.
Этот сидень
Дров не носил,
Тесто не месил,
Печку не топи л,
Гулять деток не водил...
Шур-шур, полетели
На крышу сели,
Пирогов поели.

Не менш використовуваними і відомими і нині залишаються "Ладі, ладусі, а де були – у бабусі" ("Ладушки, ладушки! Где были? – У бабушки"). Перекладаючи праву долоньку дитини на ліву, а потім ліву на праву, приспівується або примовляється на розспів: "Ладусі, ладусі (Ладі, ладі, ладусі). / А де були? / У бабусі. / А що їли? / Кашку. / А що пили? / Бражку. / Кашку поїли, / Бражку попили, / На голову сіли. / Шу! [5, 21].

Або в російській версії: "Ладушки, ладушки! / Где были? – У бабушки. / А что ели? – Кашку. / А что пили? – Бражку. / А что на закуску? / Хлеб да капустку. / Шур-шур на избушку / Делить хлеба краюшку".

Vivo

Ла - ді, ла - ді, ла - ду - сі, а де бу - ли?
В ба - бу - сі. А що ї - ли? Каш - ку. А що пи - ли?
Браж - ку. А що на за - кус - ку?
Хліб та ка - пус - ту - ку. Гай, гай на ба -
би - ну ха - ту ка - ла - чі їс - ти.

Для дитини ніхто не пошкодує лагідних та теплих слів, на які так багаті народні приговори, вірші, пісенки будь-якої національної культури. У цьому проявляються характерні риси дитячої народної поезії та пісенної творчості, передається обережне ставлення як до немовляти, так і до майбутнього в цілому.

Дослідник народної педагогіки Г. Виноградов одним з перших почав застосовувати термін "дитячий фольклор", віднісши до нього твори, складені самими дітьми, а також поезію забав, плекання

(невеликі ліричні твори, які примовляють дорослі, забавляючи малюків). Дещо пізніше до цього виду були віднесені колискові пісні (хоча деякі вчені і сьогодні відносять їх до сімейно-побутової лірики).

Найбільшим здобутком за всю історію людства є колискова поезія. Вона цілісно з'єднана з практикою виховання, створює сприятливі умови для наступних виховних впливів. Колискова, як форма народної поетичної творчості, містить великі можливості у формуванні фонематичного сприймання. Цьому сприяє особлива інтонаційна організація (співуче виділення голосом голосних звуків, повільний темп тощо), наявність повторюваних фонем, звукосполучення і звуковідтворення, що простежується в українській, російській та колисковій поезії інших народів: "Котику сіренький, / Котику біленький, / Котику волохатий / Не ходи до хати. / Не ходи до хати, / Не буди дитяти. / Дитя буде спати, / Котик воркотати. / Ой на ката воркота, / На дитину дрімота. / А-а-а! А-а-а!"

Вслуховуючись у слова загальновідомої української колискової "Ходить сон", можна відчутти велику материнську любов, ніжність, опіку, побажання дитині здоров'я: "Ходить сон коло вікон, / А дрімота коло плота. / Питається сон дрімоти: / "Де будемо ночувати? / Де будемо ночувати, / Довгу нічку коротати?" / "Там – хатинка теплесенька, / Там будемо ночувати, / Мале дитя колисати". / "Спи, дитинко, колишу тя. / Як ти заснеш, не лишу тя. / Спи, дитинко, вдень та й вночі, / Будеш мати сині очі. / Сині очі, біле тіло, / Щоби росло, не боліло. / Щоби росло, не боліло / Ні голівонька, ні тіло. / Щоби спало, не плакало. / Ой спи, дитя, без сповиття. / Мама прийде, повине тя"¹.

Або аналогічної російської колискової: "Ой, ходит Сон да у окон, / А Дремоте спать охота. / Спрашивает Сон Дремоту: / – А где будем ночевать? / – В теплом доме, где в постели / Спит малютка в колыбели. / Там будем почивать. / Малу деточку качать".

Звернені до дитини сповнені безмежної любові, тепла і ніжності слова матері, і нині створюють особливу емоційну атмосферу.

Люлі, люлі, мій синочку,
Справлю тобі колисочку
Та й повішу на дубочку.
Сонце зійде, обігріє,
Роса впаде та й скупає,
Листок впаде та й накриє.
Будуть пташки прилітати
Та й будуть співати.
Та й будуть співати,
Колисочку колихати,
Дитиночку маленечку
Будуть присипляти.
Колишися, колисонько,
Із дуба, із дуба,
Колишися в колисоньці,
Дитиночко люба.
Колишися, колисонько,
З орішка, з орішка,
Колишися в колисоньці,
Мамине потішко.

Або російська колискова: "Баю-бай, за рекой / Скрылось солнце на покой. / У Алешиных ворот / Зайки водят хоровод. / Заиньки, заиньки, / Не пора ли баньки? / Вам – под осинку, / Алеше – на пиринку. / Баю-баю, Лешенька, / Засыпай скорешенько!"

Коліскові пісні дозволяють запам'ятовувати слова і форми слів, словосполучення, освоювати інтонаційну сторону музики. Попри невеликий обсяг, колискова пісня таїть у собі невичерпне джерело виховних і освітніх можливостей: "Баю-баюшки-баю, / Не ложися на краю. / Придет серенький волчок, / Он ухватит за бочок. / Он ухватит за бочок / И потащит во лесок, / Под ракитовый кусток. / К нам, волчок, не ходи, / Нашу Свету не буди", – є активно діючим засобом виховання гарного художнього смаку дитини, що є наявним в українському: "Люлі-люлі-люлі, / Позлітались гулі / До хатиночки, / До дитиночки. / Стали гулі воркувати, / Колискової співати / І дитину колисати, / Заколисувати", російському: "Люлі, люлюшки, люлі, / Прилетели к нам гулі: / Гулі, гулюшки / Сели к люлюшке. / Они стали ворковать, / Мою дитятку качать: / Мою милу величать, / Прибаюкивать", новогорецькому: "Баю-баю, немовлятко, / Я тебе не лишу. / Я тебе, моє дитятко, / Ніжно поколишу" та в інших зразках [1].

Міради теплоти й любові закладено в текстах колискових пісень. Зразки цього жанру характеризують тихе і спокійне звучання, вузький діапазон, що багаторазово повторюється, короткий наспів, як, наприклад, у колисковій "Котику біленький": "Котику біленький, / Котику сіренький, / Іди до нас ночувати, / Нам дитятко забавляти".

Як видно з наведених прикладів, кіт – головний персонаж більшості українських, сірий вовчок – російських колискових. У малого слухача їхні дії мусять викликати цілком визначене ставлення – осуду чи схвалення. Деякі колискові пісні, в яких кіт, наприклад, "злизав медочок" чи "вкрав клубочок" подають дитині найпростіші своєрідні "уроки чесності", мають чітко виражену мораль: "Не вчися, котку, кра-

сти, а вчися робити". Отже, малюки отримують перші уявлення про "що таке добре, що таке погано", можна чи не можна так робити. Зображувальні факти, що стосуються звичок та властивостей kota, сприяють розвитку дитячої уяви. В російських колискових відбувається виховання за допомогою застереження: "прийде серенький волчок, он ухватит за бочок".

Ко - ти - ку бі - лень - кий ко - ти - ку сі - рень - кий

і - ди до нас но - чу - ва - ти

нам ди - тят-ко за - бав - ля - ти. А - а - а.

На жаль, колискові пісні системно не збиралися. Це привело до втрати численних зразків, які відрізнялися поетичними і педагогічними перевагами і тому виховуючи у сьогодення наших малюків на цьому неоціненному музичному матеріалі, ми повертаємо нас до самих себе.

Деякі жанри усної словесності, які побутували у середовищі дорослих, втративши своє утилітарне призначення і сакральне значення, перейшли у дещо зміненому і спрощеному вигляді у сферу дитячого фольклору.

Практично всі дослідники відзначають, що до дитячого музичного фольклору відносяться і твори дітей, і твори, створені дорослими для дітей. Основним критерієм відбору є функціональний аспект: твори, які виконуються тільки лише в дитячому середовищі та ті, які не передбачають інших слухачів, крім дітей, виконуються дорослими тільки для дитини.

Дитячий музичний фольклор має свою специфіку: відповідає віковим особливостям дітей у виборі тем, образів, ідей, характеризується об'єднанням словесного й музичного матеріалу з елементами гри, супровідними рухами. У багатьох творах виразно й чітко проявляється яскраво виражене виховне значення.

Малюки обожають, коли їх гойдають або легенько ритмічно підкидають під супровід якоїсь пісеньки чи віршика. Такі забавлянки (в деяких центральних та лівобережних районах України їх ще називають чукикалками або гуцикалками від слів "чуки" або "гуци" ("гуца"), якими вони супроводжуються) покликані фізично зміцнювати дитину, створювати радісний, бадьорий настрій.

Прикладом може слугувати дитяча чукикалка "Чук, чук", в якій передбачається щоразу швидше підкидати дитину, що сидить на колінах у дорослого, і співати або примовляти наррозспів: "Ой, гоп, чук, чук, / Наловив Кіт щук. / Ой, чуки, чуки, чуки, / Повтікали усі щуки!".

Або: "Гопа-гопа, чуки-чуки, / Наварила баба щуки. / Та не знала де подіти, / Та кинула межі діти!" та російський варіант: "А качи, качи, качи, / Прилетели к нам грачи. / Они сели на ворота, / Ворота-то скрип-скрип! / А Коленька спит, спит".

Го - па, го - па, чу - ки, чу - ки на - ва - ри - ла

ба - ба шу - ки та не зна - ла де по - ді - ти

та ки - ну - ла ме - жі ді - ти.

Також можна поставити дитину на ногу дорослого, тримати її за ручки і гойдати, легенько піднімаючи щоразу вище з приспівом: "Гуца! Гуца! Гу-у-у-ца!" ("Качи! Качи!").

Діти дуже люблять уявляти себе вершниками, сидячі у дорослих на колінах і тому не слід відмовляти їм у їхніх бажаннях: "Гоп, гоп, гопака! / Добра в коника хода, / Вуздечки шовкові, / Золоті підкови".

Варто гратися з дитиною і зі зміною темпу й ритму. Наприклад, можна підкидати малюка на колінах, поступово дещо сповільнюючи та прискорюючи темп: "Бігли коні під мостами / З золотими копитами. / Треба стати погадати, / Що тим коням їсти дати".

Отже, малюкам від самого народження для всебічного розвитку замало тільки людської мови (лічилки, загадки, швидкомовки). Їм необхідна музика у всіх її проявах. Тому особливу цінність у вихованні представляє дитячий музичний фольклор. Логічно і структурно організована музика пісенно-ігрового дитячого фольклору, в першу чергу, впливає на емоційну сферу дитини. Емоції ж є енергетичною базою розуму. Емоційний стан загострює, робить більш яскравим сприйняття дитиною оточуючого світу та самого себе. Приносячи задоволення і радість, спираючись на емоційність, образність, музичність, дитячий музичний фольклор, як самобутнє культурне явище, і в сьогодні дає малюкам змогу розвивати "закладені самою природою" музичні задатки, розкривати творчий потенціал, проявляти відчуття відповідальності за збереження культурної спадщини свого народу.

Специфіка музичної діяльності дітей дошкільного віку, їх музичного мислення зумовлена інтонаційною сутністю, зокрема народного музичного мистецтва. Музична інтонація виконує функції моделі, за допомогою якої відтворюється інформація – художній образ – саме те, що потрібно запиту психології дошкільнят. Клітини дитячого мозку дуже чутливі і реагують на об'єкти сприйняття тоді, коли ці об'єкти – образи. Дитячий музичний фольклор впливає на емоційне сприйняття та зацікавленість дитини в новій інформації, зосередження дитячої уваги на конкретному наочному, словесному чи музичному образі. Спочатку звукова інформація викликає у малюка почуття здивування, а потім – задоволення, радості, бажання її запам'ятати. Чим простішим буде носій музичної інформації, тим він має більшу наповненість і універсальність. Більш прості елементи легше поєднуються в нові смислові комбінації, що приводить до формування у дітей знань, умінь, навичок.

Відтак, як у фольклорі загалом, так і у дитячому музичному фольклорі, за терміном В. Гусева, відбувається "підхоплювання традицій". Особливої актуальності це "підхоплювання" набуває в сучасних умовах соціокультурної реальності, коли дитячий музичний фольклор з точки зору його процесуального та діалогічного осягнення може стати чинником формування людської всеєдності. У спрощеній формі, через колісанки, забавлянки, утішки, дитячі пісеньки, казки, гумор тощо, дитячий музичний фольклор не тільки надає відомості про оточуюче середовище, суспільні цінності та культуру свого народу, але й стає підґрунтям для розуміння культурних цінностей інших народів. У процесі природної музично-ігрової діяльності створюються умови для загальної пізнавальної активності, музичного виховання, гармонічного розвитку особистості.

Отже, можна констатувати, що з позиції взаємодії усної народної творчості дитинства та діалогу різних культур, шляхів виникнення її жанрів і способів трансляції, а також впливу на поетику дитячого віку дитячий музичний фольклор є явищем неоднозначним, цікавим, творчо неоцінним і потребує подальших ґрунтовних досліджень.

Примітки

¹ Записано автором у липні 2005 року від онуків Анни Яківни Михальчук, 1921 р.н., м. Косів Івано-Франківської області.

Література

1. Кримська колиска / За ред. М.А. Араджіоні. – К.: Голов. спеціаліз. ред. літ. мовами нац. меншин України; Сімферополь: Центр етносоц. дослідж., 2002. – 200 с.: іл. – Болг, вірм., грец., нім., кримськотатар., рос., укр.
2. Лойтер С.М. Русский детский фольклор и детская мифология. Исследования и тексты / С.М. Лойтер. – Петрозаводск: КГПУ, 2001. – 296 с.
3. Петров В. Український фольклор: Заговори, голосіння, обрядовий фольклор народно календарного циклу / В. Петров. – Мюнхен, 1948. – 142 с.
4. Потєбня А. Объяснения малорусских и сродных народных песен / А. Потєбня // Русский филологический Вестник. – 1882. – № 2. – С. 204–242; № 3. – С. 45–134; № 4. – С. 199–223; 1883. – № 1. – С. 99–136; № 2. – С. 180–220; № 3. – С. 48–85.
5. Садовенко С. Розвиток музичних здібностей засобами українського фольклору: Навчально-методичний посібник / С. Садовенко. – К.: Шк. Світ, 2008. – 128 с.
6. Сугрובה Ю.Ю. Культуротворчість у діалозі традицій і новацій сучасного полі етнічного суспільства України (кримський досвід): монографія / Юлія Сугрובה. – Сімферополь: Видавничий центр КДМУ, 2012. – 352 с.

References

1. Krymska kolyska / Za red. M.A. Aradzhioni. – K.: Holov. spetsializ. red. lit. movamy nats. menshyn Ukrainy; Simferopol: Tsentr etnosots. doslidzh., 2002. – 200 s.: il. – Bolh, virm., hrets., nim., krymskotatar., ros., ukr.
2. Loiter S.M. Russkii detskii fol'klor i detskaia mifologija. Issledovaniia i teksty / S.M. Loiter. – Petrozavodsk: KGPU, 2001. – 296 s.
3. Petrov V. Ukrainyskyi folklor: Zahovory, holosinnia, obriadovi folklor narodno kalendarnoho tsyklu / V. Petrov. – Miunkhen, 1948. – 142 s.

4. Potebnia A. Ob"iasneniia maloruskikh i srodnykh narodnykh pesen / A. Potebnia // Russkii filologicheskii Vestnik. – 1882. – № 2. – S. 204–242; № 3. – S. 45–134; № 4. – S. 199–223; 1883. – № 1. – S. 99–136; № 2. – S. 180–220; № 3. – S. 48–85.

5. Sadovenko S. Rozvytok muzychnykh zdbnostei zasobamy ukrainskoho folkloru: Navchalno-metodychny posibnyk / S. Sadovenko. – K.: Shk. Svit, 2008. – 128 s.

6. Suhrobova Yu.Yu. Kulturotvorchist u dialozi tradytsii i novatsii suchasnoho poli etnichnoho suspilstva Ukrainy (krymskyi dosvid): monohrafiia / Yuliia Suhrobova. – Simferopol: Vydavnychiy tsentr KDMU, 2012. – 352 s.

УДК 39 (477)+(470.45)

Сінельнікова Валентина Володимирівна
кандидат історичних наук, доцент
кафедри фольклору, народнопісенного
та хорового мистецтва Київського національного
університету культури і мистецтв

УКРАЇНОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИХОПЕРСЬКОГО КОЗАЦЬКОГО ГОВОРУ

У статті розглядаються питання історії і сучасного побутування українізмів у діалектах прихोперських і донських козаків. Автор аналізує українізми, що є невід'ємною частиною лексики козаків регіону, наводить приклади і розкриває зміст українських прислів'їв і фразеологічних зворотів, що зберігаються у донських говірках, а також порушує питання нівелювання прихोперських козацьких та українських говорів, що у майбутньому може призвести до їх втрати.

Ключові слова: діаспора, Нижня Волга, діалект, українізм.

Сінельнікова Валентина Владимировна, кандидат исторических наук, доцент кафедры фольклора, народного песенного и хорового искусства Киевского национального университета культуры и искусств

Украиноведческий аспект исследования прихоперского казачьего говора

В статье рассматриваются вопросы истории и современного существования украинизмов в диалектах прихоперских и донских казаков. Автор анализирует украинизмы – неотъемлемую часть лексики казаков региона, приводит примеры и раскрывает содержание украинских пословиц и фразеологических оборотов, которые активно используются в донских говорах, а также поднимает вопрос нивелирования прихоперских казачьих и украинских говоров, что в будущем может привести к их потере.

Ключевые слова: диаспора, Нижняя Волга, диалект, украинизм.

Sinelnikova Valentina, Ph.D., Associate Professor Department of folklore, folk-song and choral art Kyiv National University of Culture and Arts

Dialect hoper cossacks in the context of research ukrainian dialects lower volga

The article deals with the history and present existence of dialects Ukrainisms Don Cossacks. The author analyzes Ukrainisms, which is an integral part of the lexicon Cossack named the region, and provides examples disclose the contents of Ukrainian proverbs and idiomatic phrases are stored in Don dialects and raises questions levelling Cossack and Ukrainian dialects Lower Volga, which in the future may lead to the loss of their identity.

Key words: Diaspora, Lower Volga, dialect, Ukrainisms.

Наукових досліджень, присвячених питанням побутування української мови в діаспорі, небагато. Найвідомішими з них є монографічні праці Ю. Жлуктенка та Б. Ажнюка, основною проблематикою яких є міжмовна інтерференція на різних структурних рівнях мови українців так званої "західної" діаспори, а саме Америки й Канади [1]. Українці "східної" діаспори, насамперед ті, що мешкають на території Російської Федерації, та їх мовний простір довгий час не були об'єктами ґрунтовних етнофілологічних досліджень.

Говорячи про українське населення Нижнього Поволжя, а саме Волгоградської області як його складової, зауважимо, що польові експедиційні етнолінгвістичні розвідки тут проводилися вперше наприкінці 1920-х рр., були продовжені з середини 1960-х – до початку 1980-х рр. і пов'язані з іменами відомого російського діалектолога А. Дульзона та професора-лінгвіста Волгоградського державного педагогічного університету О. Север'янової [2, 3], які зробили спробу описати системи консонантизму та вокалізму українських говорів півночі сучасної Волгоградської області, зафіксували деякі особливості діалектної морфології. А. Дульзон підкреслював, що на час його дослідницької діяльності в означеному регіоні (1920-ті рр.) в українських говірках майже не відчувався вплив російської мови, і дійшов висновку, що мова мешканців українських сіл Нижнього Поволжя відноситься до південно-східного діалекту української мови. До того ж він наголошував на необхідності продовження масштабного вивчення мови українців Нижнього Поволжя, термінове вирішення питання про класифікацію цих говорів та визначення ступеня впливу російської мови, що потребує "точних записів на місцях особами зі спеціальною науковою підготовкою" [2].

Епізодично ці дослідження поновлювалися в 1990-х рр. та на початку ХХІ століття, результатом чого став випуск карти українських поселень над Волгою під назвою "Жовтий клин", що була створена за матеріалами В. Кубійовича, Ф. Заставного, В. Пержила та інших дослідників і презентована широкому загалу у вересні 2010 р. у Львові. Організатори видання – благодійний фонд "Україна-Русь" –